

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

מפת ארץ ישראל והתפתחותה - 40712

תאריך עדכון אחרון 10-07-2016

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 4.5

תואר: מוסמך

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: גאוגרפיה

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: שנתי

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): ריכב רובין

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: rehav.rubin@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: יום ב' 9:00 - 10:00

מורי הקורס:

תאור כללי של הקורס:

מטרת הקורס היא לסקור את תולדותיה של מפת הארץ מראשיתה ועד העת החדשה ולנתח את התפתחותה. במהלך הסקירה ילמדו נושאים בגיאוגרפיה היסטורית, בתולדות הכרטוגרפיה, ובתולדות הארץ. במהלך הניתוח יעלו שאלות בדבר הקשר בין מפה ותרבות, מפה ודת, מפה ואידיאולוגיה, מניעיהם של יוצרי מפות, מקורותיהן של מפות, וקריאה ביקורתית של מפות ומקורות. הקורס יהיה בהיקף של 4.5 נ"ז ויכלול חצי יום סיור לספריה הלאומית וחצי יום סיור בעקבות דגמים תלת ממדיים במגדל דוד ובכנסיית המשיח האנגליקנית. הקורס מיועד לתלמידי התואר השני והוא פתוח גם לתלמידי שנים ב'-ג' במחלקה לגיאוגרפיה ולתלמידים מחוץ למחלקה.

מטרות הקורס:

מטרת הקורס היא לסקור את תולדותיה של מפת הארץ מראשיתה ועד העת החדשה ולנתח את התפתחותה. במהלך הסקירה ילמדו נושאים בגיאוגרפיה היסטורית, בתולדות הכרטוגרפיה, ובתולדות הארץ. במהלך הניתוח יעלו שאלות בדבר הקשר בין מפה ותרבות, מפה ודת, מפה ואידיאולוגיה, מניעיהם של יוצרי מפות, מקורותיהן של מפות, וקריאה ביקורתית של מפות ומקורות.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

התלמידים יכירו את תולדותיה של מפת ארץ ישראל, ידעו כיצד לנתח מפות עתיקות בתוך הקשריהן הכלליים.

דרישות נוכחות (%) :

75%

שיטת ההוראה בקורס: שיעורים ודיונים בכיתה, תרגילים בכתב

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

סדר הנושאים שידונו בקורס והביבליוגרפיה להם על פי סדר הפגישות בקורס:
1. מהי מפה? מה מייחד את המפות העתיקות? מפות בעת העתיקה.

*Anne Godlewska, "The Idea of the Map," in Susan Hanson, (ed.), *Ten Geographical Ideas That Have Changed the World*, New Brunswick, N.J., Rutgers University Press 1997, pp. 15-39.

Keith C. Clarke, *What is the World's Oldest Map?*, *The Cartographic Journal*, Vol. 50 No. 2 pp. 136-143

Richard J.A. Talbert, *Ancient perspectives: maps and their place in Mesopotamia, Egypt, Greece & Rome*, The University of Chicago Press, 2012, (GA 205 A64 2012)

2. מדוע נוצרו מפות? מי היו המשתמשים במפות? אילו מסרים מעבירות המפות וכיצד?

*Brian J., Harley, "Silences and secrecy: the hidden agenda of cartography in early

- modern Europe', *Imago Mundi* 40 (1988), 57-76.
3. בין מפת פויטינגר למפת מידבא.
Emily Albu, "Imperial Geography and the Medieval Peutinger Map," *Imago Mundi* 57/2 (2005): 136-148.
- Benet Salway, *The Nature and Genesis of the Peutinger Map*, *Imago Mundi* 57/2 (2005): pages 119-135.
4. האונומסטיקון של אבסביוס ומפת מידבא.
*מיכאל אבי יונה, מפת מידבא - תרגום ופירוש, ארץ ישראל כרך ב' (ספר ליק), תשי"ג.
Piccirillo M., E. Alliata (eds.), *The Madaba Map Centenary 1897-1977*, Jerusalem 1999.
5. מפות ירושלים בתקופה הצלבנית: בין סכמטיות לריאליה
*מילכה לוי, מפות ירושלים בימי הביניים, בתוך: י. פראוור וח. בן שמאי (עורכים) ספר ירושלים, התקופה הצלבנית והאיובית, ירושלים, יד בן צבי, תשנ"א עמ' 418 - 507.
יהושע פראוור, מפות היסטוריות של עכו, ארץ ישראל ב' (ספר ליק) תשי"ג עמ' 175-184
6. מאבסביוס ועד הצלבנים:
*מילכה לוי רובין וריכב רובין, מקורותיהן של מפות ירושלים הצלבניות: למסורת המיפוי הקדומה של ארץ-ישראל, ארץ-ישראל כ"ח (ספר טדי קולק) (תשס"ח) עמ' 255-269
*Milka Levy-Rubin, *From Eusebius to the Crusader maps: The Origin of the Holy Land Maps*, Bianca Kühnel, Galit Noga-Banai, Hanna Vorholt (eds.), *Visual Constructs of Jerusalem, Brepols, Turnhout* 2014, pp. 253 - 263
Laura J. Whatley, *Experiencing the Holy Land and Crusades in Matthew Paris's Map of Palestine*, Bianca Kühnel, Galit Noga-Banai, Hanna Vorholt (eds.), *Visual Constructs of Jerusalem, Brepols, Turnhout* 2014, pp. 295 - 305
Thomas O'Loughlin, *Map as text: A Mid Ninth Century Map for the Book of Joshua*, *Imago Mundi*, 57 (2005), pp. 7-22.
- Evelyn Edson, *Mapping Time and Space: How Medieval Mapmakers Viewed Their World*, *British Library Studies in Map History*, vol. 1, London: The British Library 1997.
P. D. A. Harvey (ed.), *The Hereford world map: medieval world maps and their context*, London : British Library, 2006
P. D. A. Harvey, *Mappa mundi: the Hereford world map*, Toronto: University of Toronto Press, 1996
7. ידע תיאורטי וידע שימושי: מה קרה לידע הצבאי והמסחרי שנצבר בתקופת מסעי הצלב, הפורט ולאני של מזרח הים התיכון.
P.D.A. Harvey, *Medieval maps of the Holy Land*, London : The British Library, 2012
8. מפות ירושלים ערב הדפוס
*ריכב רובין, ירושלים במפות ובמראות, תל-אביב תשמ"ח, עמ' 31-36
*מילכה לוי, מפות ירושלים בימי הביניים, בתוך: י. פראוור וח. בן שמאי (עורכים) ספר ירושלים, התקופה הצלבנית והאיובית, ירושלים, יד בן צבי, תשנ"א עמ' 483 - 507.
יהושע פראוור, "מפות מארינו סאנדו": התרומה של התקופה הצלבנית לקרטוגרפיה של ארץ-ישראל, קתדרה 57 (תשנא) 19-30
9. הרינסאנס, הרפורמציה, המסעות והתגליות הגדולות והדפוס: השפעת אלומת תהליכים על הכרטוגרפיה.
10. המפות המודפסות המוקדמות של ארץ ישראל: בין מפת צליינות למפות פרשנות דתית.
*Delano-Smith, Catherine, *Maps as Art and Science: Maps in Sixteenth Century Bibles*, *Imago Mundi*, 42 (1990), pp. 65-83.

- Ingram, Elizabeth M., *Maps as Readers' Aids: Maps and Plans in Geneva Bibles, Imago Mundi*, Vol. 45 (1993), pp. 29-44.
- Zur Shalev, "Sacred Geography, Antiquarianism and Visual Erudition: Benito Arias Montano and the Maps of the Antwerp Polyglot Bible," *Imago Mundi* 55 (2003): 55-80.
- Van Empelen, Louis, *The Realism of Erhard Reuwich's Cityscape of Jerusalem* (1486), *ECA* 8 (2011), pp. 15 - 28
- ברנרד מבריינדנבאך, מפות תנ"ך ז'נבה, אריאס מונטאנוס והתנ"ך הפוליגלוטי.
11. מרש"י ועד הגר"א: המפה העברית המסורתית
*ריכב רובין, צורת הארץ, ארץ ישראל במפה העברית מרש"י ועד ראשית המאה העשרים, ירושלים
2014, עמ' 19 - 82; 169-194
- *קדר, בנימין זאב, 'מפת ארץ ישראל שצייר רש"י ורקעה הכרטוגרפי', יוסף הקר, ב"ז קדר, יוסף קפלן
(עורכים), ראשונים ואחרונים, מחקרים בתולדות ישראל מוגשים לאברהם גרוסמן, ירושלים, מרכז שז"ר
לתולדות ישראל, תש"ע, עמ' 111-128.
- נרקיס, בצלאל, 'רש"י מפותיו', אלי שילר (עורך), ספר זאב וילנאי, ירושלים 1984, עמ' 435-439.
12. סיכום סמסטר א'
13. מפות מודפסות של ירושלים: ניתוח גניאלוגי
*ריכב רובין, "מפות מקור ומפות העתק: כרטו-גניאלוגיה של מפותיה הקדומות של ירושלים, מן המאות
ט"ו-י"ח". ארץ ישראל כ"ב (ספר עמירן) ירושלים 1991, עמ' 166-183.
- ריכב רובין, ירושלים במפות ובמראות, תל-אביב 1987, עמ' 60-106.
14. מפות מודפסות של ירושלים - מפות דמיוניות ומפות ריאליסטיות: ניתוח התוכן
*הושע בן אריה ונעמי אלחסי, 'הערות למפות ירושלים 1470-1600'. בתוך: א. כהן (עורך), פרקים
בתולדות ירושלים בראשית התקופה העות'מאנית, עמ' 112-151, ירושלים, 1979
15. הפרנציסקאנים, האורתודוקסים ומפות הצליינות
*ריכב רובין, "מפת ירושלים מאת אנטוניו דה אנג'ליס -מפת אם ומפות שנגזרו ממנה", קתדרה 52,
(יולי 1989), עמ' 100-111.
- *ריכב רובין ומ. לוי, "המקרא למפת דה-אנג'ליס" קתדרה 52 (יולי 1989), עמ' 112-119.
- *ריכב רובין, "מפת ירושלים מאת דה פיר", י. בן-ארצי, י. ברטל, א. ריינר (עורכים), נוף מולדתו -
מחקרים בגיאוגרפיה של ארץ ישראל ובתולדותיה, מוגשים ליהושע בן אריה, ירושלים תש"ס (1999),
עמ' 1-28.
- Vera Segre, *New Research on a Rare Fresco Map of Jerusalem, Imago Mundi*,
Volume 66, Issue 2, 2014, 224-235
- Rehav Rubin, *Quaresmius' Novae Ierosolymae et
locorum circumiacentium accurata imago (1639): An Image of the Holy City and its
-Message, in: Visual Constructs of Jerusalem, edited by Bianca Kühnel, Galit Noga
Banai, Hanna Vorholt, Brepols, Turnhout 2014, pp. 277-284.*
16. איקונות כמפות
*-ריכב רובין, ריכב רובין, מפות יווניות-אורתודוקסיות של ירושלים מהמאות השבע-עשרה והשמונה
עשרה, קתדרה, 155 (תשע"ה) עמ' 46-17.
17. מפות ארץ ישראל המודפסות: המשפחות העיקריות והקשיים בגדרתן
18. מפות ארץ ישראל המודפסות: ניתוח מפורט של מפת אדריכום והעתקותיה
19. המפה העברית האומנותית הראשונה: מפת מנטובה
*רובין, צורת הארץ, עמ' 83 - 99
- Rubin, Rehav, *A Sixteenth-Century Hebrew Map from Mantua, Imago Mundi* Vol. 62,
Part I (2010), 325-340
20. מפות עבריות אומנותיות מועתקות: צדיק ובר יעקב
*רובין, צורת הארץ, עמ' 101 - 167

- Nebenzahl, Kenneth, 'Zaddiq's Canaan', in: Ton Croiset van Uchelen, Koert van der Horst and Günter Schilder (eds.), *Theatrum orbis librorum: liber amicorum presented to Nico Israel ...*, Utrecht, HES, 1989, pp. 39-46.
21. מיפוי הארץ במאה ה-19: מנפוליון עד קונדר וקיצ'נר
 Anne Godlewska, *The Napoleonic Survey of Egypt, a Masterpiece of Cartographic Compilation and Early Nineteenth-Century Fieldwork*, Cartographica Series, vol. 25, nos. 1 and 2, monograph no. 38-39, Toronto: University of Toronto Press, 1988.
- חיים גורן, ההווה כביטוי לעבר: ארץ הקודש בעבודתו של הכרטוגרף ההיסטורי היינריך קיפרט, אופקים בגאוגרפיה 51 (תשס'), עמ' 99-118.
22. מפות המדידה של ירושלים במאה ה-19
 *בן אריה, יהושע, 'מפות המדידה הראשונות של ירושלים, ארץ ישראל', כרך י"א (ספר עמנואל דוניבסקי), עמ' 64-74.
- ריכב רובין וחיים גורן, ייצוגיה הכרטוגרפיים של ירושלים: מפות, מפות תבליט ודגמים, בתוך: י. ברטל וח. גורן (עורכים), ספר ירושלים, המאה התשע-עשרה, ירושלים, יד בן צבי, 2010, עמ' 403-428.
- Evelyn Edson, *An American Missionary's maps of Jerusalem: Past, Present and Future, Visual Constructs of Jerusalem*, edited by Bianca Kühnel, Galit Noga-Banai, Hanna Vorholt, Brepols, Turnhout 2014, pp. 285-292.
23. סקר ארץ ישראל המערבית (SWP) של הקרן הבריטית (PEF): תולדות הסקר, דרך ביצועו, הכרכים והמפות, איכות המיפוי, הסקר כמקור גיאוגרפי היסטורי
 אליהו אילת, קלוד ריינייה קונדר (לפי מכתביו לאמו, ארץ-ישראל ז' (תשכד) 158-170
 Levin N. (2006), "The Palestine Exploration Fund map (1871-1877) of the Holy Land as a tool for analyzing landscape changes: the coastal dunes of Israel as a case study", *The Cartographic Journal*, 43 (1), pp. 45-67.
24. מפות תבליט ודגמים
 *ריכב רובין ומוטי יאיר, "סטפן אילש - כרטוגרף ירושלמי בלתי ידוע מן המאה הי"ט ומפותיו". קתדרה 36, (תשמ"ה), עמ' 72-83.
- *חיים גורן וריכב רובין, "דגמים ומפות תבליט של ירושלים ושל ארץ ישראל מעשי ידי קונדר שיק", מחקרים בגאוגרפיה של ארץ ישראל, כרך ט"ו (1998), עמ' 47-75.
- ריכב רובין, דגמים ומפות תבליט של ירושלים ושל ארץ-ישראל בקרן הבריטית לחקירת ארץ ישראל, לונדון, אדם ליד קשת רומית, קובץ מחקרים לכבוד יורם צפריר, עורכים: לאה די סגני, יזהר הירשפלד, רינה טלגם, יוסף פטריך, ירושלים 2009, עמ' 43-56.
- ר. רובין, ירושלים הבנויה בסט. לואיס - מודל עיר הקודש בתערוכה העולמית (1904), י. שוורץ, ז. עמר וע. ציפר (עורכים), ירושלים וארץ ישראל, ספר אריה קינדלר, תל-אביב 2000, עמ' 187-198.
25. מפות מלחמת העולם ומפות תקופת המנדט - תיעוד הנוף המשתנה
26. סיכום

חומר חובה לקריאה:

ראה לעיל

חומר לקריאה נוספת:

ראה לעיל

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי :

מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 0 %

הרצאה 0 %

השתתפות 0 %

הגשת עבודה 100 %

הגשת תרגילים 0 %

הגשת דו"חות 0 %

פרויקט מחקר 0 %

בחנים 0 %

אחר 0 %

בחינת בית

מידע נוסף / הערות:

1. התלמידים חייבים להשתתף בשני חצאי ימי סיור.

2. תלמידי מא שירצו בכך יכתבו עבודות סמינריות. יתר התלמידים יבחנו בבחינת בית בסיום הקורס